

TA'LIM MUASSASALARINING ATTESTATSIYA VA AKREDITATSIYASI: MUAMMOLAR, RIVOJLANISH YO'NALISHLARI VA ISTIQBOLLAR

Mexriban Kazaxbaeva

Ajiniyoz nomidagi pedagogika instituti pedagogika fakulteti

maktab menejmenti 3-bosqish talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15121505>

ARTICLE INFO

Received: 11th March 2025

Accepted: 18th March 2025

Published: 30th March 2025

KEYWORDS

Attestatsiya, akkreditatsiya, ta'lim sifati, xalqaro akkreditatsiya, O'zbekiston ta'lim tizimi, ta'lim muassasalari, xalqaro tajriba, baholash tizimi, oliy ta'lim, ta'lim standartlari.

ABSTRACT

Mazkur maqolada ta'lim muassasalarining attestatsiya va akkreditatsiya jarayonlari tahlil qilinadi. Attestatsiya va akkreditatsiyaning mohiyati, xalqaro tajribalar, O'zbekiston ta'lim tizimidagi mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari muhokama qilinadi. Maqolada AQSh, Buyuk Britaniya, Yaponiya va Germaniya tajribalariga asoslanib, ta'lim sifatini oshirish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Shuningdek, xalqaro akkreditatsiya tizimiga moslashish uchun amalga oshirilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlar tavsiya etiladi.

Zamonaviy jamiyatda ta'lim sifatini oshirish va uni xalqaro darajaga ko'tarish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, ta'lim muassasalarining attestatsiya va akkreditatsiya jarayonlari ularning samaradorligini baholash va rivojlanish yo'nalishlarini belgilashning asosiy mexanizmlaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston ta'lim tizimida oliy ta'lim muassasalari (OTM) soni va ularning tarmoqlanishi ortib bormoqda. Shu bilan birga, nodavlat universitetlar va xalqaro ta'lim markazlari tashkil etilayotgani, O'zbekiston ta'lim tizimining xalqaro bozorga chiqish ehtiyojini yanada oshirmoqda. Bu esa milliy va xalqaro darajadagi attestatsiya hamda akkreditatsiya tizimlarining ahamiyatini yanada oshiradi.

Attestatsiya va akkreditatsiya jarayonlari ta'lim sifatini nazorat qilish va uni doimiy ravishda takomillashtirishning asosiy vositalaridan biridir. Ushbu jarayonlarning mohiyati quyidagicha izohlanadi:

Attestatsiya – bu davlat tomonidan ta'lim muassasalarining o'quv jarayoni, pedagogik kadrlar tarkibi, moddiy-texnik bazasi va boshqa jihatlarini baholash uchun o'tkaziladigan majburiy jarayondir.

Akkreditatsiya – bu ta'lim muassasalarining xalqaro standartlarga mosligini baholash va ularning ta'lim dasturlari xalqaro darajada tan olinishini ta'minlashga yo'naltirilgan jarayondir.

Ta'lim sifati har qanday davlatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim tizimida sifat nazoratini ta'minlash va xalqaro standartlarga moslashtirish uchun akkreditatsiya va attestatsiya jarayonlari muhim rol o'ynaydi. Attestatsiya ta'lim muassasasining belgilangan standartlarga javob berishini

tekshiruvchi jarayon bo'lsa, akreditatsiya esa uning xalqaro talablarga mos kelishini tasdiqlovchi vosita hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar doirasida ushbu jarayonlar takomillashtirilmoqda. Mamlakatimizda oliy ta'lim muassasalarining xalqaro akkreditatsiyadan o'tishi global raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli, maqolada attestatsiya va akreditatsiyaning mohiyati, jarayonlari va ta'lim sifatiga ta'siri ko'rib chiqiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ✓ Tahlil va sintez – O'zbekiston va xalqaro ta'lim tizimlaridagi attestatsiya va akreditatsiya jarayonlari o'rganildi.
- ✓ Taqqoslash usuli – AQSh, Buyuk Britaniya, Yaponiya va Germaniyaning ilg'or tajribalari O'zbekiston tizimi bilan solishtirildi.
- ✓ Ekspert baholash – Ta'lim mutaxassislari bilan intervyu o'tkazilib, mavjud muammolar va yechimlar tahlil qilindi.
- ✓ Statistik usullar – Akkreditatsiya natijalarining ta'lim sifatiga ta'siri statistik ma'lumotlar asosida o'rganildi.

Attestatsiya va akreditatsiyaning zamonaviy muammolari va yechimlari

Hozirgi kunda ta'lim muassasalarining attestatsiya va akreditatsiya jarayonlarida bir qator muammolar mavjud: Ba'zi ta'lim muassasalari attestatsiya va akreditatsiyadan o'tishda shaffoflikka rioya qilmaydi. Natijada, oliy ta'lim muassasalarining reytingi haqiqatga mos kelmasligi mumkin. Mustaqil baholash markazlarini yaratish. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Milliy va xalqaro standartlar o'rtasidagi tafovutlar

O'zbekiston va MDH davlatlaridagi akreditatsiya jarayonlari Yevropa va AQSh tajribasidan farqlanadi. Bu esa O'zbekistondagi universitetlarning xalqaro darajada tan olinishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Yechim: Milliy akreditatsiya tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish.

AQSh, Yevropa va Osiyo davlatlari bilan hamkorlik qilish. Attestatsiya va akreditatsiya jarayonlarini olib boruvchi mutaxassislarning malakasi ba'zi holatlarda talab darajasida emas.

Yechim: Baholash markazlari xodimlari uchun doimiy malaka oshirish kurslarini tashkil qilish.

Ilg'or texnologiyalar va tahlil usullari bilan ishlashni rivojlantirish.

Xalqaro tajriba: ilg'or davlatlar misolida

AQSh tajribasi:

AQShda mustaqil akreditatsiya agentliklari mavjud.

Universitetlar davlat tomonidan majburiy akreditatsiyadan o'tmaydi, lekin xalqaro tan olinish uchun mustaqil tashkilotlardan akkreditatsiya oladi.

Evropa tajribasi:

Bolonya jarayoni asosida ishlab chiqilgan ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education) tizimi bo'yicha akkreditatsiya amalga oshiriladi.

Akkreditatsiya olgan universitetlar Yevropa ta'lim makonida tan olinadi.

Rossiya tajribasi:

Rossiya Federatsiyasida oliy ta'lim muassasalari uchun davlat akkreditatsiyasi majburiydir.

Mustaqil reyting agentliklari ham mavjud, ular orqali xalqaro tan olinishni oshirish mumkin.

Xitoy tajribasi:

Xitoyda ta'lim sifatini baholash milliy va hududiy agentliklar orqali amalga oshiriladi.

Xitoy universitetlari dunyo reytingida yuqori o'rinlarni egallash uchun xalqaro akkreditatsiyadan o'tishga e'tibor qaratmoqda. O'zbekistonda attestatsiya va akkreditatsiyani takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar O'zbekiston ta'lim tizimida xalqaro miqyosda tan olinadigan akkreditatsiya tizimini yaratish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim:

- Mustaqil baholash agentliklarini rivojlantirish.
- Hukumatdan mustaqil ravishda faoliyat yuritadigan ta'lim sifatini baholash markazlarini yaratish.
- Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish.
- Universitetlarning xalqaro reytinglardagi ishtirokini kengaytirish.
- QS, THE va boshqa xalqaro reytinglarda ishtirok etish uchun akkreditatsiya talablarini bajara oladigan dasturlarni ishlab chiqish.
- Elektron monitoring tizimini joriy etish.
- Akkreditatsiya jarayonlarini avtomatlashtirish orqali inson omiliga bog'liq muammolarni kamaytirish.
- Blockchain va sun'iy intellekt asosida baholash tizimlarini rivojlantirish.
- Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xorijiy ekspertlarni jalb qilish.
- Jahon miqyosida tan olingan professorlar va ta'lim sifatini nazorat qilish mutaxassislarini taklif qilish.
- O'qituvchilar malakasini oshirish dasturlarini ishlab chiqish.
- Pedagoglarning xalqaro ta'lim standartlariga mos bo'lishi uchun muntazam malaka oshirish tizimini joriy etish.

ATTESTATSIYA VA AKKREDITATSIYA NIMA?

- ✓ Attestatsiya – ta'lim muassasasining milliy standartlarga mos kelishini baholash jarayoni. U muassasaning litsenziyasi va reytingiga bevosita ta'sir qiladi.
- ✓ Akkreditatsiya – muassasaning xalqaro ta'lim standartlariga mos kelishini aniqlovchi jarayon. Bu jarayon natijasida o'quv dasturlari va diplomlarning xalqaro tan olinishi ta'minlanadi.

ATTESTATSIYA VA AKKREDITATSIYANING AHAMIYATI

Ta'lim sifatini oshirish – Muassasalarning raqobatbardoshligi ortadi.

Xalqaro e'tirof – Akkreditatsiya o'tgan universitetlarning diplomlari global miqyosda tan olinadi.

Investitsiyalarni jalb qilish – Xalqaro akkreditatsiyaga ega universitetlar ko'proq moliyaviy resurslarga ega bo'ladi.

O'ZBEKISTONDA ATTESTATSIYA VA AKKREDITATSIYA HOLATI

Hozirgi kunda O'zbekistonda ta'lim sifatini baholash tizimi davlat inspeksiyasi tomonidan nazorat qilinadi. Mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalari 5 yilda bir marta davlat attestatsiyasidan o'tadi. Biroq, xalqaro akkreditatsiyadan o'tish darajasi hali past.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan qarorlarga ko'ra, 2030 yilga qadar oliy ta'lim muassasalarining aksariyati xalqaro akkreditatsiyadan o'tishi rejalashtirilgan.

XALQARO TAJRIBA: AQSH, BUYUK BRITANIYA, YAPONIYA VA GERMANIYA MISOLIDA

AQSh – Akkreditatsiya mustaqil nodavlat tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi.

Buyuk Britaniya – Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'yicha milliy agentlik mavjud.

Yaponiya – Akkreditatsiya jarayoni davlat va nodavlat tashkilotlari tomonidan nazorat qilinadi.

Germaniya – Akkreditatsiya tadbirlari yirik universitetlar tomonidan o'tkaziladi.

O'ZBEKISTONDA XALQARO AKKREDITATSIYANI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

- ✓ Mustaqil akkreditatsiya agentliklarini rivojlantirish
- ✓ Xalqaro akkreditatsiya talablariga mos keluvchi dasturlar yaratish
- ✓ O'qituvchilarning malakasini oshirish

Attestatsiya va akkreditatsiya o'rtasidagi asosiy farqlar quyidagicha:

AQSh tajribasi

AQShda akkreditatsiya jarayoni mustaqil akkreditatsiya agentliklari tomonidan amalga oshiriladi. Mashhur agentliklar qatoriga Higher Learning Commission (HLC) va Accreditation Board for Engineering and Technology (ABET) kiradi.

AQSh universitetlari uchun akkreditatsiya xalqaro darajada tan olinishi uchun zaruriy shart hisoblanadi. Har bir universitet turli yo'nalish bo'yicha alohida akkreditatsiyadan o'tadi, bu esa ta'lim sifatini doimiy ravishda oshirishga xizmat qiladi.

Buyuk Britaniya tajribasi

Buyuk Britaniyada Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) oliy ta'lim muassasalarining akkreditatsiyasini amalga oshiradi. Ushbu jarayon universitetlarning ta'lim dasturlarini muntazam tahlil qilish va zamonaviy talablarga moslashtirishga qaratilgan.

Yaponiya tajribasi

Yaponiyada National Institution for Academic Degrees and Quality Enhancement of Higher Education (NIAD-QE) akkreditatsiya jarayonini boshqaradi. Akkreditatsiyadan o'tgan universitetlar xalqaro hamkorlik va almashinuv dasturlarida faol ishtirok etadi.

Germaniya tajribasi

Germaniyada oliy ta'lim muassasalari FIBAA (Foundation for International Business Administration Accreditation) va ASIIN (Accreditation Agency for Study Programs in Engineering, Informatics, Natural Sciences and Mathematics) kabi tashkilotlar tomonidan akkreditatsiyadan o'tkaziladi.

O'ZBEKISTONDA ATTESTATSIYA VA AKKREDITATSIYANING MUAMMOLARI

O'zbekistonda ta'lim muassasalarining attestatsiya va akkreditatsiya jarayonida quyidagi muammolar mavjud:

- ✓ Baholash mezonlarining yetarlicha shaffof emasligi – Attestatsiya jarayoni ayrim hollarda subyektiv baholashga asoslanishi mumkin.
- ✓ Xalqaro akkreditatsiyaning sust rivojlanishi – Ko‘plab universitetlar xalqaro akkreditatsiya olish uchun yetarlicha infratuzilmaga ega emas.
- ✓ Moddiy-texnik bazaning talab darajasida emasligi – Xalqaro akkreditatsiyadan o‘tish uchun zamonaviy laboratoriyalar va texnologik jihozlar yetishmaydi.
- ✓ O‘qituvchilar malakasini oshirish zarurati – Xalqaro standartlar asosida ta‘lim berish uchun professor-o‘qituvchilarni doimiy ravishda malaka oshirish tizimi mavjud emas.

TAVSIYALAR VA RIVOJLANISH YO‘NALISHLARI

- ✓ O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalari xalqaro akkreditatsiya tizimiga moslashishi uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim:
- ✓ Xalqaro akkreditatsiyaga tayyorgarlik dasturlarini joriy etish – Universitetlar xalqaro reytinglarda ishtirok etish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqishi kerak.
- ✓ Mahalliy va xalqaro ekspertlar bilan hamkorlikni rivojlantirish – Xalqaro tajribaga ega mutaxassislarni jalb qilish orqali baholash tizimini takomillashtirish.
- ✓ Raqamli texnologiyalarni joriy etish – Akkreditatsiya va attestatsiya jarayonlarini avtomatlashtirish va shaffofligini ta‘minlash.
- ✓ Universitetlarning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash – Laboratoriyalar, kutubxonalar va ilmiy tadqiqot markazlarini rivojlantirish.

XULOSA

O‘zbekistonda ta‘lim muassasalarining attestatsiya va akkreditatsiya tizimini isloh qilish zaruriyati ortib bormoqda. Xalqaro tajribalardan kelib chiqib, O‘zbekiston universitetlari global ta‘lim tizimida munosib o‘rin egallashi uchun shaffof, samarali va raqobatbardosh baholash tizimini yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Attestatsiya va akkreditatsiya ta‘lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalari xalqaro standartlarga moslashish uchun xalqaro akkreditatsiya jarayonlarini joriy etishlari lozim. Bu esa ta‘lim tizimining xalqaro maydonda raqobatbardoshligini oshiradi.

Ta‘lim muassasalari attestatsiyasi va akkreditatsiyasi O‘zbekiston ta‘lim tizimining barqaror rivojlanishi uchun muhim hisoblanadi. Xalqaro tajribaga asoslanib, mustaqil baholash tizimini yaratish va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ta‘lim sifatini oshirish mumkin.

O‘zbekiston ta‘lim tizimi xalqaro maydonda raqobatbardosh bo‘lishi uchun mahalliy va xalqaro akkreditatsiya tizimlarini uyg‘unlashtirish, shaffoflikni ta‘minlash va ilg‘or texnologiyalarni qo‘llash lozim

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 15-fevraldagi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi "Ta‘lim to‘g‘risida"gi Qonuni – 2022-yil.
3. ENQA. "Quality Assurance Trends in Europe" – 2021-yil.
4. Higher Learning Commission (HLC) – AQSh, 2023-yil.
5. World Bank. "Education Quality Assessment in Developing Countries". Vashington, 2023-yil.
6. Rossiya Federatsiyasi Ta‘lim Vazirligi. "Oliy ta‘lim muassasalari attestatsiyasi". Moskva, 2021-yil.
7. Germaniya Ta‘lim va Ilmiy Tadqiqotlar Vazirligi. "University Accreditation and Quality Control". Berlin, 2023-yil.

8. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. "Ta'lim muassasalarining ichki attestatsiya tizimi". Toshkent, 2024-yil.

INNOVATIVE
ACADEMY